

ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ ΙΚΟΝΙΟΥ

(ca. 341/5 — 395/400)

«ΠΕΡΙ ΨΕΥΔΟΥΣ ΑΣΚΗΣΕΩΣ»

Υ Π Ο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Γ. ΜΠΟΝΗ

Όμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Εἰσαγωγή.

1. Περὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλόχιου, μητροπολίτου Ἰκονίου (373-395/400), διέλαβον ἔντε τῷ πανηγυρικῷ «Λόγῳ» ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, τῷ λεχθέντι ἐντολῇ τῆς Συγκλήτου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τῇ 30ῇ Ἰανουαρίου 1948 ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου τούτου, τύποις δ' ἐκδοθέντι ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου καὶ μέγας Βασίλειος. Τὸ περὶ τῆς σχέσεως Λογικοῦ καὶ Ἀποκαλύψεως ἢ Πίστεως καὶ Γνώσεως πρόβλημα. Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1949». ἔτι δὲ καὶ ἐν ταῖς ἐξῆς περαιτέρω περὶ τοῦ ἐξόχου τούτου ἀνδρὸς μελέταις: 1) Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἦτοι τὸ γενεαλογικὸν δένδρον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ καὶ Ναζιανζηνοῦ, καὶ ὁ πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου συγγενικὸς αὐτοῦ δεσμός. Πατρολογικὴ καὶ γενεαλογικὴ μελέτη. Ἐν Ἀθήναις 1953 σσ. 220. 2) Αἱ τρεῖς «Κανονικαὶ Ἐπιστολαὶ» τοῦ μεγάλου Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου (341/5-395/400) καὶ τὰ γεννώμενα ἐκ τούτων προβλήματα, ἐν *Byzantinische Zeitschrift* 44 (1951) 62-78. (Festschrift Franz Dölger zum 60. Geburtstag gewidmet). 3) Τίνες αἱ καταπολεμούμεναι αἱρέσεις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἀμφιλόχιου «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως». Ἐν Ἀθήναις 1961, σ. 24 (Ἀνακοίνωσις διὰ τὸ ἐν Ὁχρίδι συνελθὼν XIII Διεθνὲς Συνέδριον Βυζαντινῶν Σπουδῶν 10-16 Σ/βρίου 1961). (Ἐδημοσιεύθη ἡ Ἀ-

νακοίνωσις καὶ ἀγγλιστί: The Heresies combatted in Amphilochios «Regarding false Asceticisme». The Greek Orthodox Theological Review IX (1963) 79-96).

2. Ἡ μεγάλη αὕτη πατερικὴ μορφή τῆς χορείας τῶν Καππαδοκῶν ἐφείλκυσε ἀπὸ ἐτῶν τὴν προσοχήν μου, διότι δυστυχῶς οὐχὶ τὴν ἐμπρέπουσαν θέσιν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῶν πατερικῶν γραμμάτων, ἰδίᾳ δὲ παρ' ἡμῖν, κατέλαβε, παρὰ τὴν ἐπιβλητικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ, τὴν ἐξαίρετον μόρφωσιν καὶ τὸν ἅγιον βίον, ὡς οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ὠμολόγουν, κατατάσσοντες αὐτὸν μετὰ τῶν μεγάλων Καππαδοκῶν Πατέρων, ἥτοι τοῦ μ. Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου Νύσσης καὶ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου¹. Εἰς τοὺς ἐπιστημονικοὺς κύκλους κατέστη γνωστὸς ὁ Ἀμφιλόχιος διὰ τῆς ὥραίας μελέτης τοῦ Karl Holl, Amphilochius von Ikonium in seinem Verhältnis zu den grossen Kappadoziern. Tübingen und Leipzig 1904, VII+266. Μετ' αὐτὸν ὁ Gerhard Ficker ἐδημοσίευσεν μελέτην ἐκ 306 σελίδων, ὑπὸ τὸν τίτλον: Amphilochiana. I. Teil. Leipzig 1906. Διὰ τῆς ἐν λόγῳ μελέτης ἐξέδωκεν οὗτος καὶ δύο ἔργα ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀμφιλοχίου, καίτοι ἄνωνύμως φερόμενα. Τὸ πρῶτον, περὶ ὃ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς μετὰ χεῖρας διατριβῆς ἀσχολούμεθα, φέρει τὸν τίτλον, ὃν ἐν ἐπικεφαλίδι καὶ ἀποδίδομεν. Περὶ τοῦ ἔργου, μεθ' ὅσα περὶ τῆς γνησιότητος τούτου καὶ ὁ Ficker διέλαβεν ἐν σσ. 111-169 καὶ μεθ' ὅσα καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ὅλης παλαιογραφικῆς ἐρεῦνης καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἀδιαμφισβητήτων ἐσωτερικῶν τεκμηρίων διεπιστώσαμεν, ἐπείσθημεν περὶ τῆς γνησιότητος τοῦ ἔργου.

3. Τὸ ἔργον τοῦ K. Holl ἔκρινεν εὐμενῶς μετὰ πολλῶν παρατηρήσεων, ἐκτὸς τοῦ G. Ficker, ἐν τῷ μνημονευθέντι ἔργῳ αὐτοῦ, σ. 3 ἐ.ε., καὶ ὁ F. Diekamp, Theologische Revue 3 (1904) 332 ἐ.ε. Ἡ πλουσιωτέρα, εἰ καὶ μὴ πλήρης, μᾶλλον ἐλλιπεστάτη, ἔκδοσις τῶν ἔργων τοῦ Ἀμφ. εἶναι καὶ σή-

1. Ἱερωνύμου, παρὰ Migne, P.G. 39,27: Epist. LXX, al LXXXIV, ad Magnum oratorem, § 4.

μερον ἔτι ἡ τοῦ J. P. Migne, P.G. 39, 9-130. Περαιτέρω ἐκδόσεις μεμονωμένων ἔργων τοῦ Ἀμφ. ἔχομεν τὰς ἐξῆς. Πλὴν τῶν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων Holl καὶ Ficker, ἐξεδόθησαν: α) ἐν Mansi, SS. Conc. Coll. III, 505-508 ἡ «Περὶ Ἀγίου Πνεύματος» συνοδικὴ Ἐπιστολὴ (ᾧρα καὶ ἐν Migne, P.G. 39, 93-98). β) Τὸ «Πρὸς Σέλευκον», ἐν εἴδει Ἐπιστολῆς, ποίημα ἐν ἱαμβικοῖς τριμέτροις, ἐν Migne, P.G. 37, 1577-1600. Νεώτεραι ἐκδόσεις τοῦ ἔργου ἐγένοντο ὑπὸ τῶν: T. Zahn, Geschichte des neutestamentlichen Kanons 2. Leipzig 1890, 212 ἐ.έ. M. J. Lagrange, Histoire ancienne du Canon du Nouveau Testament. Paris 1933, 118/20. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου διελάβομεν ἐν τῇ Ἀνακοινώσει ἡμῶν ἐν τῷ Ἡ' Διεθνεί Συνεδρίῳ τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν ἐν Παλέρμῳ (3-10 Ἀπριλίου 1951), ὑπὸ τὸν τίτλον: «Περὶ τῆς μετὰ τὴν ἀγίας Ὀλυμπιάδος» (περίπου 367-25 Ἰουλίου 408). Ἀπεδείξαμεν δὲ ὅτι οἱ Ἰαμβοὶ ἀδύνατον νὰ συνετάχθησαν πρὸ τοῦ ἔτους 396, λόγῳ τῆς νεαρᾶς ἡλικίας τοῦ Σελεύκου (Studi Biz. e Neoell. 8 (1953) 3-10). γ) Ὁμιλίαι τοῦ Ἀμφ. ἐξέδωκαν, πλὴν τοῦ Migne, P.G. 39, 35-94, 119-130 καὶ οἱ ἐξῆς: K. Holl, μν. ἔ. 91-102 (εἰς Ματθ. 26,39). G. Ficker, μν. ἔ. I, 281-306 (γερμανικὴ μετάφρασις τοῦ κοπτιστὶ ἐκδοθέντος ἐκτενοῦς ἀποσπάσματος ὑπὸ τοῦ A. Jacoby («Εἰς τὴν θυσίαν τοῦ Ἰσαάκ»). Περαιτέρω ἐκδόσεις ἐτέρων Ὁμιλιῶν ἔχομεν ὑπὸ τῶν ἐξῆς συγγραφέων: C. Moss, S. Amphilocheius of Iconium on John 14,28 «The Father who sent me is greater than I», ἥτοι «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστίν», ἐν Le Muséon. Revue d' études orientales. Louvain 43 (1930) 317-364 (κείμενον συριαστί, ἀγγλικὴ μετάφρασις, ἀποσπάσματα ἑλληνιστί, λατινιστί καὶ συριαστί). Νέα δ' ἀποσπάσματα ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ J. Lebon, Severi Antiocheni liber contra impium Grammaticum. Orationis tertiae pars posterior (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium. Louvain, Vol. 102). Louvain 1933, σ. 143 ἐ.έ.—K.

V. Zetterstéen, Eine Homilie des Amphilochius von Iconium über Basilius von Caesarea: Festschrift E. Sachau, Berlin 1915, 223-247 (ἐξεδόθη ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν τῇ Βερολινεῖᾳ Βιβλιοθήκῃ κατατεθειμένου κώδικος ὑπ' ἀριθ. 321 τοῦ Sachau καὶ τοῦ κώδ. add. 12174 τοῦ Βρετανικοῦ Μουσείου μὲ κείμενον συριαστὶ ἐξ Ὁμιλίας εἰς τὸν ἅγιον Βασίλειον, πιθανῶς νόθου. Περί τινος γερμανικῆς μεταφράσεως τῆς Ὁμιλίας ταύτης, ὅρα K. V. Zetterstéen, Eine Homilie des Amphilochius von Iconium über Basilius von Caesarea, Oriens Christianus. Leipzig (1934) 67-98.

4. Μελέται περὶ Ἀμφ. γενικῶς, μᾶλλον ἐπ' εὐκαιρίᾳ συνταχθεῖσαι καὶ λίαν συνοπτικάι, μνημονευτέαι αἱ ἐξῆς: J. B. Lightfoot, Amphilochius: Dictionary of Christian Biography, Literature, Sects and Doctrines, ed. W. Smith and H. Wace. London I (1877) 103-107. G. Barelle, Amphilochius: Dictionnaire de Théologie Catholique, ed. A. Vacant, E. Mangenot, E. Amann. Paris I (1902) 1121-1123. A. Tonna-Barthet, Amphiloque: Dictionnaire d' Histoire et de Géographie Ecclésiastique, ed. A. Baudrillart. Paris II (1914) 1346/48. G. Bardy, Amphiloque: Dictionnaire de la Spiritualité, ed. M. Viller. Paris I (1937) 544. Περὶ τῆς συγγενείας Ἀμφ. καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου διελάβομεν ἐν ἐκτάσει ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ μελέτῃ ἡμῶν. Τὰς παρατηρήσεις περὶ τοῦ ἔργου ἡμῶν τοῦ H. M. Werhahn, Byzant. Zeitschr. 47 (1954) 414/18 ἠλέγξαμεν ὥς μὴ ἀνταποκρινομένης εἰς τὰ πράγματα, ἐν Byzant. Zeitschr. 48 (1955) 211-212. — Ὁ «Βίος τοῦ Ἀγίου Ἀμφιλοχίου» ἐν τε τῇ τοῦ J. P. Migne, P.G. 39, 13-26, ὥς καὶ παρὰ Συμεὼν τῷ Μεταφράστῃ (Migne, P.G. 116, 955/70), οὐδεμίαν ἱστορικὴν ἀξίαν ἔχει. — Περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἀμφ. «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως», πλὴν τῆς ἡμετέρας Ἀνακοινώσεως, διέλαβον δι' ὀλίγων καὶ οἱ: J. Sickenger, Byzant. Zeitschr. 16 (1907) 303/12.

R. Reitzenstein, *Historia monachorum und Historia Lausiaca*. Göttingen 1916, σ. 205 ἐ.ἐ.

5. Περὶ τῶν Ὀμιλιῶν τοῦ Ἀμφ. διέλαβον οἱ ἐξῆς: Πρῶτος ὁ K. Holl ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἔργῳ αὐτοῦ (σ. 58-83) ἀπέδειξε τὴν γνησιότητα τῶν πέντε Ὀμιλιῶν, τῶν ἐκ-δεδομένων ἐν Migne, P.G. 39, 35-94. — Τὴν Ὀμιλίαν «Ὁ Πατήρ μου μέιζων μου ἐστίν» ἀποκατέστησεν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κώδ. Paris. gr. 1234 ὁ F. Cavallera, *Amphilochiana: Recherches de Science Religieuse*. Paris 3 (1912) 68-74. B. Marx, *Procliana*. Münster 1940, 50, 60. Τοῦ αὐτοῦ, *Der homiletische Nachlass des Basileios von Seleukeia: Orientalia Christiana Periodica*. Roma 7 (1941) 355 n. 1. Οὗτος ἔχει τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ἐν τοῖς ἀμφιβαλλομένοις τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου φερομένη Ὀμιλία «Εἰς τὴν Μεγάλην Παρασκευὴν» (Migne, P.G. 50, 811 ἐ.ἐ.) ἀνήκει εἰς τὸν Ἀμφιλόχιον. — Ὁ πατὴρ M. Richard, *Le fragment XXII d' Amphiloque d' Iconium: Mélanges E. Podéchar d*. Lyon 1945, 199-210, θεωρεῖ ὅτι τὸ εἰς τὴν θείαν Γέννησιν ἀναφερόμενον ἀπόσπασμα τοῦτο δὲν εἶναι γνήσιον. — J. Rivière, *Contribution au dossier des «Cur Deus homo» populaires. Une homilie de saint Amphiloque d' Iconium: Bulletin de Littérature Ecclésiastique*. Toulouse (1945) 129-138.

6. Περὶ τινων ἀπολεσθέντων ἔργων τοῦ Ἀμφ. ἐπραγματεύθησαν καὶ οἱ ἐξῆς: L. Saltet, *La théologie d' Amphiloque: Bulletin de Litt. Ecclés.* (1905) 121/27. Οὗτος προσπαθεῖ ἀνεπιτυχῶς ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ «Πρὸς Σέλευκον» Ἐπιστολὴ εἶναι ἔργον μεταγενεστέρας ἐποχῆς, συντεθὲν μετὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι (451) σύνοδον! (Migne, P.G. 39, 111/14). — F. Cavallera, *Les fragments de St. Amphiloque dans l' Hodegos et le tome dogmatique d' Anastase le Sinaïte: Revue d' Histoire Ecclésiastique*. Louvain 8 (1907) 473/7, ὑποστηρίζει δι' ἰσχυρῶν ἐπιχειρημάτων τὴν γνησιότητα τῶν ἀπο-

σπασμάτων. Τὸ Florilegium Edessenum περιλαμβάνει ἀπόσπασμα «Περὶ ὁρθῆς πίστεως», ὅπερ εἶναι κατάλοιπον τοῦ ἀπολεσθέντος ἔργου τοῦ Ἀμφ. «Περὶ Ἀγ. Πνεύματος», μνημονευομένου ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου: I. Rucker, Florilegium Edessenum anonymum: Sitzungsber. d. Bayer. Akad. d. Wiss. Philol. — hist. Kl. München 1933 Heft 5, σ. 87-92.

7. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἡμετέρας Ἀνακοινώσεως ἐν τῷ Διεθνεῖ Συνεδρίῳ τῶν Βυζαντινῶν Σπουδῶν «Τίνες αἱ καταπολεμούμεναι αἱρέσεις ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Ἀμφιλοχίου, Μητροπολίτου Ἰκονίου «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως». Ἐν Ἀθήναις 1961 σσ. 24», ἡγέρθη τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἐτέρων τινῶν νεωτέρων ἐπιστημόνων, ὅπως ἀσχοληθῶσι περὶ τινὰ ἔργα τοῦ ἐνδόξου τούτου ἀνδρός. Τοιαῦτα ἔργα εἶναι τῶν ἐξῆς ἐπιστημόνων: H. Gstrein, Amphiloichios von Ikonion. Der vierte «grosse Kappadokier». Jahrb. Oesterr. Byz. Ges. 15 (1966) 133/45. Ἐκδίδων τὴν Ὀμιλίαν «Πάτερ, εἰ δυνάτῳ...» ἐκ τοῦ Σιναϊτικοῦ κώδ. 492, ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ μεγάλου τούτου Καππαδόκου πατρός, μὴ τυχόντος ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης τῆς Χριστιανικῆς Γραμματείας τῆς πρεπούσης ἀξιολογικῆς τοποθετήσεως. — E. Bickersteth, Edition with translation of a Hypapante homily ascribed to John Chrysostom. Orient. Christ. Period. 32 (1966) 51-77. Ἡ Ὀμιλία «Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν» εἶναι, κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν, τοῦ Ἀμφιλοχίου. — Ἀλλ' ἐκεῖνος, ὅστις ἀφιέρωσεν εἰδικὴν μελέτην περὶ τοῦ «Πρὸς Σέλευκον» ἔργου τοῦ Ἀμφιλοχίου, εἶναι ὁ E. Oberg: Amphiloichii Iconiensis Iambi ad Seleucum, ed. E. Oberg (Patrist. Texte und Studien, 9). Berlin (de Gruyter) 1969, 3+105 σελ.

8. Μετὰ παρέλευσιν ἑβδομηκονταετίας σχεδὸν ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῶν δύο βασικῶν περὶ Ἀμφιλοχίου ἔργων,

ἦτοι τοῦ K. H o l l (1904) καὶ τοῦ G. F i c k e r (1906), ἐξακολουθεῖ ἡ ἑλλειψις ἐκτενοῦς διατριβῆς περὶ τοῦ μεγάλου τούτου ἱστορικο-δογματικοῦ καὶ ἀντιρρητικοῦ πατρὸς τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τὸ δὲ σπουδαῖον στερούμεθα ἐπιστημονικῆς κριτικῆς ἐκδόσεως μετ' ἐπισταμένην παλαιογραφικὴν ἔρευναν τῶν συγγραμμάτων τούτου. Ἐκ τοῦ λόγου τούτου παρακινήθεντες, ἀπεφασίσαμεν νὰ γνωρίσωμεν ἐγγύτερον τὸν μέγαν τοῦτον Ἱεράρχη τῆς Λυκαονικῆς Ἐκκλησίας. Πρώτιστον δὲ μέλημα ἡμῶν ἐθεωρήσαμεν τὴν διονυχιστικὴν παλαιογραφικὴν ἔρευναν διὰ τῆς πολυμόχθου διερευνήσεως τῶν Καταλόγων τῶν ἐν ταῖς ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην ἀποκειμένων χειρογράφων. Τὴν πλήρη ἐκθεσιν τῶν κωδίκων, τῶν περιεχόντων εἴτε αὐτούσια εἴτε ἀποσπάσματα ἐξ ἔργων τοῦ Ἀ μ φ., κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν κεχωρισμένως δι' ἕκαστον ἔργον, προτιθέμεθα νὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ «Βίου τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν ἔργων» τοῦ Ἀ μ φ ι λ ο χ ί ο υ.

9. Ἡ παροῦσα μελέτη σκοπὸν τίθησι τὴν ἐπ' ἀνέκδοσιν τοῦ σπουδαίου ἔργου τοῦ Ἀ μ φ. «Περὶ ψευδοῦς ἀσκήσεως». Ἡ πρώτη ἐκδοσις ὑπὸ τοῦ G e r h a r d F i c k e r, Amfilochiana. I. Teil. Leipzig 1906 σ. 23-77 καὶ δυσεύρετος εἶναι καὶ χρήζει διορθώσεως ἐν πολλοῖς σημείοις. Καὶ ἡ ἡμετέρα ἐκδοσις στηρίζεται ἐπίσης ἐπὶ τοῦ μόνου κώδικος Es-corial. gr. T I 17, S. XIII. φφ. 172-190, τοῦ διασώσαντος τὸ ἔργον, ἐξ οὗ καὶ ὁ F i c k e r ἐξέδωκε τοῦτο. Ὁμολογουμένως ἡ τε ἐκδοσις καὶ κατ' ἐξοχὴν τὰ σ χ ὀ λ ι α καὶ αἱ παρατηρήσεις γενικῶς τοῦ ἐξαιρέτου τούτου ἐρευνητοῦ, εἶναι καὶ σήμερον ἀξιοσπούδαστοι, πλεῖστα δ' ὅσα ἐρύσθημεν ἐξ αὐτοῦ, ἡ δὲ σύγχρονος ἐπιστήμη τῆς φιλολογικῆς καὶ κριτικῆς ἱστορίας τῆς Χριστιανικῆς Γραμματείας, ὀφείλει νὰ διατηρήσῃ εὐγνώμονα τὴν ἀνάμνησιν πρὸς τοὺς δύο πρώτους σκαπανεῖς τῶν περὶ τὸν Ἀ μ φ. ἐργασιῶν των.

10. Φωτοαντίγραφα τῶν ἀνωτέρω φφ. 172-190 τοῦ κώδικος τοῦ Ἐσχοριᾶ ἐλάβομεν, τῇ εὐγενεῖ φροντίδι τοῦ ποτε φίλου καὶ συσπουδαστοῦ ἐν Μονάχῳ (1934/6) πατρὸς Sebastian

Sirac, Καθηγητοῦ τῆς ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς Φιλολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Βαρκελώνης. Ἐχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ἐν λόγῳ φωτοαντίγραφα τοῦ κώδικος τοῦ Ἑσχοριάλ, ἡδυνήθημεν ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ προβῶμεν εἰς τινὰς διορθώσεις καὶ συμπληρώσεις τοῦ κειμένου, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ διαιρέσωμεν τὸ κείμενον εἰς τε κεφάλαια καὶ εἰς παραγράφους, ὡς ἐπεκράτησε νὰ γίνεταί κατὰ τὴν νεωτέραν φιλολογικὴν καὶ κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἀρχαϊκῶν κειμένων. Καὶ τὰ μὲν κεφάλαια ἀριθμοῦμεν κατὰ τὴν λατινικὴν ἀρίθμησην, τὰς δὲ παραγράφους διὰ τῶν κακῶς λεγομένων ἀραβικῶν ἀριθμῶν. Λέγω δὲ κακῶς τοὺς καλουμένους ἀραβικοὺς ἀριθμούς, τοὺς σήμερον ἐν χρήσει ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων, διότι οἱ Ἕλληνες πρῶτοι καὶ οἱ Ἰνδοὶ ἀνεκάλυψαν τὴν γραφὴν τῶν ἐν λόγῳ ἀριθμῶν. Μετέδωκε δὲ τὰ σημεῖα τῶν ἀριθμῶν καὶ ἐδίδαξε ταῦτα τοῖς Ἀραβι τοῖς Σαρκοῦν (Σέργιος), ὁ πατήρ τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ¹. Ἡ γενομένη ὑφ' ἡμῶν διαίρεσις τοῦ κειμένου, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐναρμονίζεται πρὸς τὰς προτύπους ἐκδόσεις τῶν ἀρχαϊκῶν καὶ δὴ καὶ πατερικῶν κειμένων, διευκολύνει ἅμα τὰς σημειώσεις ἐν τῷ κριτικῷ μηχανισμῷ καὶ τὸν μέλλοντα νὰ σημειώσῃ τὰς ἐνδιαφερούσας θέσεις τοῦ κειμένου ἐπιστήμονα, ἀκόμη δὲ καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ περιεχομένου, τῇ ἀναλύσει τοῦτου καὶ ταῖς κριτικαῖς παρατηρήσεσι διὰ τῶν ἀναγκαίων παραπομπῶν καὶ πρὶν τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ κειμένου.

11. Λεπτομερῇ περιγραφὴν τοῦ κώδικος παρέσχεν ὁ Fic ker τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ Petrusakten, Leipzig 1904 σ. 51-56, εἶτα δὲ καὶ ἐν τῷ ἔργῳ του Amphilochiana σ. 78 ἐ. Ἡ ἀρχὴ τοῦ φ. 172 τοῦ κώδικος ἐλλείπει, ὡς καὶ τὸ τέλος ἐκ τοῦ φ. 190. Τοῦτο δὲ ὡς δυστύχημα δύναται νὰ θεωρηθῇ, διότι ἡ ἔλλειψις προοιμίου δυσχεραίνει τὴν κατανόησιν οὐσιωδῶν θέσεων τοῦ κειμένου, μάλιστα ἐν τῇ εἰσαγωγικῇ ἀναφορᾷ τοῦ συντάκτου περὶ τοῦ θέματός του, τῆς ὀνομασίας τυχὸν τῶν αἵρετικῶν, οὓς προϋτίθετο νὰ πολεμήσῃ, κ.τ.τ. Δὲν παρέχονται ἐπομένως

1. Τὴν ἱστορίαν τῶν συμβόλων τῶν ἀριθμῶν ἐκθέτει πειστικώτατα ὁ κ. Εὐάγγελος Σ. Σταμάτης, ἐν τῇ μελέτῃ αὐτοῦ: «Ἱστορία τῶν μαθηματικῶν», Ἀθῆναι 1971, σ. 1-21.

ἐνδείξεις τῶν ἀφορμῶν, αἵτινες παρεκίνησαν τὸν συγγραφέα εἰς σύνταξιν τοῦ ἔργου καὶ δὲν δίδονται τὰ συγκεκριμένα ἐκεῖνα τεκμήρια τῆς χρονολογικῆς τοποθετήσεως τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου, ὡς θ' ἀνέμενέ τις ἐκ τῆς προοιμιαζούσης τὸ ὅλον ἔργον περικοπῆς. Τὰ αὐτὰ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν καὶ περὶ τοῦ ἑλλιποῦς τέλους. Δὲν ὑπερβάλλομεν λοιπὸν ἰσχυρίζομενοι ὅτι τὸ ἀκέφαλον καὶ τὸ κολοβὸν τοῦ ἔργου παρακωλύουσιν, ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, καὶ τὴν χρονολογικὴν καὶ περιπτωσιολογικὴν πλαισίωσιν τούτου, ἅμα δὲ καὶ τὴν ὀρθὴν διερμηνεύσιν ἱστορικῶν ἐννοιῶν τινων, ὄρων, φραστικῶν ὑπαινιγμῶν καὶ ἐτέρων παρατηρήσεων τοῦ συγγραφέως, φαινομενικῶς ἀπλῶν καὶ εὐνοήτων, πράγματι ὅμως πολλὰ ὑποσημαινομένων ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καὶ ὑποκρυπτομένων ἐν τοῖς λόγοις τοῦ προοιμιαζομένου καὶ τοῦ κατακλειομένου δι' ἐπιλόγου κειμένου.

12. Καὶ ταῦτα μὲν προεισαγωγικῶς. Ἐλθωμεν νῦν ἐγγύτερον εἰς τὰ ἐκ τοῦ ὑπ' ὄψιν ἀντιρρητικοῦ ἔργου τοῦ Ἀ μ φ. γεννώμενα προβλήματα.

Ι. Σύντομα βιογραφικὰ

1. Γονεῖς. Ὁ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου εἶχε γονεῖς τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ Ἀμφιλόχιον καὶ τὴν Λιβίαν. Ὁ πατὴρ Ἀ μ φ. κατήγετο ἐκ γονέων εὐγενῶν καὶ πλουσίων. Ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ζεύγους Φιλτατίου καὶ Γοργονίας καὶ ἀδελφὸς τῆς ἁγίας μητρὸς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τοῦ καὶ Ναζιανζηνοῦ, τῆς Νόννης, καὶ ἄρα πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Γρηγορίου. Ὁ πατὴρ Ἀ μ φ. ὑπῆρξε συσπουδαστῆς τοῦ περιφήμου Λιβανίου ἐν Ἀθήναις καὶ συνηλικιώτης τούτου. Ἐγεννήθη ἐπομένως περὶ τὸ 314 μ.Χ. ἐν Διοκαισαρείᾳ, τῇ ὑπαγομένῃ ἐκκλησιαστικῶς εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Καππαδοκίας. Ὁ πατὴρ Ἀ μ φ. διεκρίθη ὡς ρήτωρ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Καππαδοκίας. Ἐν τῇ κατ' οἶκον ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσῃ Σχολῇ ἐμαθήτευσαν πολλοί, ἐν οἷς καὶ τὰ ἴδια τέκνα, ὡς καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεο-

λόγος, ὁ καὶ Ναζιανζηνός¹. Ὁ Ἀμφ. πατὴρ συνεζεύχθη τὴν Λιβίαν, τὸν πρόωρον θάνατον τῆς ὁποίας ἐθρήνησεν ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος διὰ τριῶν ἐπιταφίων ἐπιγραμμαμάτων, ἐξ ὧν οὐδὲν πληροφοροῦμεθα περὶ τοῦ οἴκου τῆς ἐναρέτου ταύτης γυναικός. Ἐκ τοῦ εὐσεβοῦς τούτου ζεύγους ἐγεννήθησαν τρία τέκνα, ὁ ὁμώ-
 νυμος τῷ πατρὶ Ἀμφιλόχιος, ὁ Εὐφύμιος καὶ ἡ Θεοδοσία².

2. Οἱ δύο ἀδελφοί, Ἀμφιλόχιος καὶ Εὐφύμιος, τὴν στοιχειώδη παιδείου ἐλάβον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι καὶ ὡς πρῶτον διδάσκαλον ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ παιδείᾳ ἔσχον τὸν ἴδιον αὐτῶν πατέρα, διό καὶ ὁ Λιβάνιος καλεῖ τοῦτον «παίδευτὴν δεξιόν»³. Χάριν εὐρυτέρων σπουδῶν ἐπέμψατο τοὺς υἱοὺς του ὁ Ἀμφιλόχιος πατὴρ παρὰ τῷ περιφήμῳ σοφιστῇ Λιβανίῳ, τῷ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἀπὸ τοῦ 354 διδάσκοντι⁴. Ἡ εὐφυΐα τῶν δύο νέων καὶ ἡ φιλομάθεια καὶ τὸ ἥθος ἐξετιμήθησαν ὑπερβαλόντως ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Λιβανίου. Ἐκ τούτου καὶ γράφει πρὸς τὸν πατέρα καὶ φίλον του Ἀμφ. τοὺς κολακευτικούς λόγους: «ἐμὲ δὲ τούτοις οὐκ ὀλίγα ποιεῖ πατέρα· ὧν κεφάλαιον τὸ πρὸς λόγους εὖ πεφυκέναι»⁵. Ὁ Εὐφύμιος ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ τῶν παρὰ τῷ σοφιστῇ Λιβανίῳ σπουδῶν του, ἐμνηστεύθη τὴν «γλυκυτάτην» θυγατέρα τοῦ Θεοδοσίου ἢ Θεοδώρου, ὀνόματι Εὐωπίαν⁶. Ἀλλὰ, ὡς θρηνεῖ ὁ θεὸς Γρηγόριος ἐν τῷ ἐπιταφίῳ ἐπιγράμματι ΚΘ', τῷ Εὐφύμῳ ἀφιερωθέντι⁷:

1. Περὶ ὧν αὐτῶν ἐπραγματεύθημεν ἑκτενῶς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μελέτῃ: Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, σ. 12-22.

2. Ὁρα Κ. Μπόνη, Γρηγόριος, σ. 21 ἐ.ε.

3. Libani opera, ed. Foerster, Vol. X, 612.

4. Κ. Μπόνη, Γρηγόριος, σ. 26 ἐ.ε.

5. Ὁρα τὴν ἐπιστ. 634 τοῦ Λιβανίου, ἐνθ' ἀν. X, 581/2 καὶ Κ. Μπόνη, Γρηγόριος, σ. 27 ἐ. Ἡ ἐπιστολὴ ἐπεστάλη τὸ 361 περίπου.

6. Κ. Μπόνη, Γρηγ. σ. 29-33.

7. Migne, P.G. 38, 25:

«Ἄρτι γενειάσκων Εὐφήμιος, ἄρτι δ' ἔρωτας
 Ἐς θαλάμους καλέων, ὤλετο· φεῦ παθέων!
 Ἀντὶ δὲ παρθενικῆς τύμβον λάχεν, ἐς δ' ὕμεναίων
 Ἦματα νυμφιδίων ἤμαρ ἐπῆλθε γόων»,

ἦτοι: «Μόλις ἤρχισε νὰ γενειάσκη ὁ Εὐφήμιος, μόλις δ' ἤρχισε νὰ καλῇ τοὺς ἔρωτας εἰς τοὺς θαλάμους, ἀπωλέσθη· ἀλλοίμονον τῶν παθῶν! Ἀντὶ δὲ τῆς παρθενικῆς παστάδος ἔλαβε τάφον, εἰς δὲ τὰς ἡμέρας τῶν γάμων ἐπῆλθεν ἡ ἡμέρα τῶν θρήνων». «Ὡστε κατὰ τὴν ἡμέραν ἢ ἐγγὺς τῆς ἡμέρας τῶν γάμων, ἔθανεν αἰφνιδίως ὁ Εὐφήμιος καὶ «Εἰκοσετής... ἦλθ' ὑπὸ γαίην»¹!

3. Ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν «Γρηγόριος ὁ Θεολόγος» καὶ ἐν σ. 37-45 διελάβομεν περὶ τῆς ἀδελφῆς τῶν δύο τέκνων Ἀμφιλοχίου καὶ Λιβίας, ἦτοι τῆς Θεοδοσίας. Ἐνταῦθα δέ, ὡς καὶ ἐν τῇ Ἀνακοινώσει ἡμῶν ἐν τῷ Η' Διεθνεῖ Συνεδρίῳ τῶν Βυζ. Σπουδῶν ἐν Παλέρμῳ (3-10 Ἀπριλίου 1951) ἐπεζητήσαμεν νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως Θεοδοσίας καὶ ἀγίας Ὀλυμπιάδος. Κατελήξαμεν δὲ εἰς τὰ ἀκόλουθα συμπεράσματα. Ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου, ἐνυμφεῦθη ἐν Κων/πόλει τὸν Σέλευκον, ἐξ οὗ ἀπέκτησε τὴν περίφημον Ὀλυμπιάδα, τὴν ἀγίαν γυναῖκα, μεθ' ἧς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διετέλει ἐν πνευματικῇ κοινωνίᾳ καὶ πρὸς ἣν ἀπηύθυνε τὰς γνωστάς 17 ἐπιστολάς του². Ἡ ἀγία Ὀλυμπιάς συνεζεύχθη τὸν Νεβρίδιον, μεθ' οὗ ἀπέκτησε τὸν Σέλευκον τὸν νεώτερον, εἰς δὲν ἀφιέρωσε τὸ ἱαμβικὸν ποίημά του ὁ θεῖός του Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου³.

Καὶ νῦν περὶ τοῦ Ἀμφιλοχίου, μητροπολίτου Ἰκονίου.

(Συνεχίζεται)

1. Ἐπιτ. ΚΘ' καὶ Λ', παρὰ Migne, P.G. 38, 25/6.

2. Κ. Μπόνη, Γρηγόριος, σ. 39 ἐ.

3. Πάντα ταῦτα ἐκτίθενται διεξοδικῶς καὶ ἀποδεικτικῶς ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἔργῳ ἡμῶν, σ. 37-45. Ἐκεῖ σημειοῦνται καὶ αἱ σχετικαὶ πηγαὶ καὶ ἡ βιβλιογραφία.